

Dkt. Robert A. Peterson, Theolojia ya Luka-Matendo, Kipindi cha 2, Bock - Vyanzo vya Luka, Kusudi, Wasomaji na Mwisho na Tarehe.

Huyu ni Dkt. Robert A. Peterson katika mafundisho yake kuhusu Theolojia ya Luka-Matendo. Hiki ni kipindi nambari mbili, Vyanzo vya Darrell Bock vya Luka, Kusudi, Wasomaji, na Mwisho, na Tarehe.

Tunaendelea na utafiti wetu wa Luka katika theolojia pamoja na nyenzo za utangulizi za Darrell Bock katika juzuu yake ya kwanza. Kinaitwa Luka 1:1 hadi 9:50 katika mfululizo wa Ufafanuzi wa Agano Jipya uliotolewa na Baker.

Vyanzo vya Injili ya Luka. Vyanzo vya kazi ya Luka ni sehemu inayojadiliwa ya eneo changamano linalojulikana kama tatizo la sinoptiki. Mbinu nyingi za suala hili zimependekezwa.

Baadhi wanasema uhuru wa hati za muhtasari, ingawa kiwango cha makubaliano katika maneno na mpangilio kati ya Mathayo, Marko, na Luka kinapingana na mbinu hii. Zaidi ya hayo, kutaja kwa Luka watangulizi katika upendeleo wake, katika utangulizi wake, Luka 1:1 hadi 4, kunaonyesha kuwa mbinu hii ni rahisi sana. Suluhisho la zamani linalojulikana kama dhana ya Augustinian linasema kwamba utaratibu ni Mathayo, Marko, na Luka.

Tatizo kubwa la dhana hii ni kwamba haiwezi kuelezea yaliyomo katika Marko kama injili inayofupisha bila kushawishi matumizi yake ya Luka. Dhana ya Griesbach au mbili za injili zinasema kwamba mpangilio sahihi ni Mathayo, Luka, na Marko. Mvuto wa mtazamo huu ni kutokuwepo kwa vyanzo vya dhana na makubaliano yake na mapokeo ya kanisa la kwanza, ambayo yanaonyesha kwamba injili ya Mathayo ilikuwa ya kwanza kabisa.

Matatizo yake makubwa ni kuonyesha kwamba Luka alimjua Mathayo na kuelezea jinsi Marko, kama injili inayofupisha, mara nyingi huwa na maelezo wazi zaidi katika pericopes zinazolingiliana na Injili zingine. Ukosefu wa Marko wa simulizi ya utotoni au mafundisho marefu, kama vile Mahubiri ya Mlimani au Mahubiri ya Uwandani katika Luka, pia unapingana na kuja kwa Marko kwa mwisho, hasa kwa kuwa matumizi ya Marko ya mifano au mazungumzo ya mwisho wa dunia yanaonyesha kwamba anaweza kuripoti mazungumzo ya Yesu. Wasomi wengi wanashikilia aina fulani ya nadharia ya vyanzo vinne, mtazamo uliorasimishwa kwa mara ya kwanza na Streeter mnamo 1924 na kutetewa leo na Tuckett, 1983, na Fitzmyer, 1981.

wa Fitzmyer kuhusu mbinu hii inavyohusiana na Luka ndio unaopatikana kwa undani zaidi. Mtazamo huu unasema kipaumbele cha Marko na matumizi ya chanzo cha msemu kinachojulikana kama Q kutoka Quella au chanzo cha Kijerumani. Marko ndiye wa kwanza na kuna chanzo cha msemu kinachotumiwa na Mathayo na Luka.

Zaidi ya hayo, Mathayo ana chanzo maalum kinachoitwa M kwa ajili ya Mathayo, huku Luka akiwa na nyenzo zake maalum, baadhi ya nyenzo za utotoni, kwa mfano, ambazo zingelitwa L. Hivyo, vyanzo vinne ni Marko, Q, akisema chanzo, L, Luka chanzo maalum, na M, chanzo maalum cha Mathayo. Na Luka angetumia Marko, Q, na L. Ni lazima ieleweke kwamba kipengele kigumu zaidi cha mbinu hii ni asili ya ushahidi wa Q, hati iliyo na misemo pekee ambayo ina Injili ya Thomas pekee kama sambamba inayowezekana ya kale katika aina hii. Kwa mara nyingine tena, Bach anajua usomi, anaelezea mitazamo kwa haki, na anakubali matatizo ya kila mtazamo, ikiwa ni pamoja na ule anaoupendelea.

Huo ni usomi mzuri ninapotoka. Tofauti ya hivi karibuni ya dhana ya injili mbili, ambayo inamsisitiza Marko kuwa kipaumbele, inatoka kwa Golder, ambaye anatetea mpangilio wa Marko, Mathayo, na Luka. Nitaruka hilo.

Kwa hivyo, kuna uwezekano mkubwa, Luka alipata Marko, nyenzo maalum, L, na mila, ambazo pia zinaakisiwa katika Mathayo, ingawa mara nyingi zikiwa na tofauti kubwa kutoka kwa lugha ya Mathayo. Kwa kweli, nyenzo za Q zina tabia tofauti sana kiasi kwamba baadhi huzungumzia aina mbili za Q, toleo la Kimatha na toleo la Kiluke . I. Howard Marshall, anatoa tofauti hii.

Hii ina maana kwamba Q inaweza isiwe mila iliyoandikwa kwa muda mrefu bali ni dimbwi la mila zinazosambaa sana. Kwa kuzingatia kiasi cha mafundisho na mifano ambayo Mathayo na Luka wanashiriki, mtu hawezi kukataa kwamba L na Q huenda ziliingiliana, huku Mathayo akitumia Q na Luka akitumia L. Huku akibainisha kuwa zingine zinazungumzia Q kama hati halisi au seti ya hati, Bach anaelewa Q kuwa dimbwi la mila ambazo Luka na Mathayo walitoa. Hii inamfanya Bock atumie neno tata sana.

Hilo linapunguza uzito wa hali hiyo, na hatuhitaji kuzungumzia tofauti ndogo ndogo kuhusu tofauti. Evans, CF Evans, Craig Evans, 1990, wanaorodhesha maandishi 47 ya L, maandishi ya Luka. Nyenzo hii ya kipekee inajumuisha mistari 485 ya Luka au karibu 42% ya kitabu chote cha Luka, kwa hivyo 42% ya Luka ni ya kipekee kwa Luka.

Mengi katika Luka hayapatikani kwingineko. Nyenzo hii haina tu picha ya kipekee ya utoto wa Yesu bali pia misemo na mifano mingi mipya ya Yesu. Miujiza minne ni ya kipekee kwa Luka.

Luka 7:11 hadi 17. Miujiza minne ni ya kipekee kwa Luka. Luka 7:11 hadi 17, mtu mwenye mkono uliopooza.

Luka 13:10 hadi 17, mwanamke mwenye pepo mlemavu, kulingana na ESV. Luka 14:1 hadi 6, kuponywa kwa mtu siku ya Sabato. Luka 17:11 hadi 19.

Yesu anawatakasa wenye ukoma 10, wanaopatikana tu katika injili ya Luka. Mitatu inahusu ama utata wa Sabato au jibu la mtu asiye Myahudi kwa Yesu. Mifano kadhaa bila shaka ni ya kipekee kwa Luka.

Maudhui yao yana aina mbalimbali, huduma inayosisitiza, Msamaria Mwema, Luka 10:29 hadi 37, unyenyekevu, Farisayo na Mtoza Ushuru, Luka 18:9 hadi 14, bidii katika maombi na katika tumaini la wakati ujao au la mwisho wa dunia, rafiki anayesumbuka, Luka 11:5 hadi 8, mjane anayesumbuka, Luka 18:1 hadi 8, thamani ya waliopotea na furaha ya kupona kwao, sarafu iliyopotea na mwana aliyepotea, Luka 15:8 hadi 10 na 11 hadi 32, na uangalifu katika matumizi ya rasilimali na au wema kwa maskini, mjinga tajiri, Luka 12:13 hadi 21, msimamizi mjanja, 16:1 hadi 8, tajiri katika Lazaro, 16:19 hadi 31. Msukumo wa kimaadili wa injili ya Luka unajitokeza katika nyenzo hii. Mifano minne ya ziada inayosisitiza mpango wa Mungu ina uwezo wa kuingiliana na Mathayo na bado inaangaziwa upya na Luka.

Mtu anapaswa kuwa mwaminifu hadi Yesu arudi, mtu anapaswa kufurahi kukaa mezani, mtu anapaswa kufurahi kwa kuja kwa kondoo aliyepotea, na mtu anapaswa kuwa mwaminifu kwa kile ambacho bwana atatoa kinachotegemea wema wake. Upana wa mada katika injili na wasiwasi wa kichungaji wa Luka unajitokeza katika nyenzo hii ya kipekee au iliyosisitizwa kipekee. Injili zinahusiana na Matendo ya Mitume.

Katika kufikiria kuhusu matumizi ya vyanzo, mtu anapaswa pia kuzingatia kwamba Luka alipanga injili yake ili kutabiri mwendelezo wake, Matendo. Uhusiano huu na Matendo unaonekana katika marudio ya utangulizi, Luka 1:1 hadi 4, Matendo 1:1. Kwa kweli, utangulizi wa Matendo unaangalia nyuma injili ya Luka kwa mtindo unaokumbusha kazi zingine za kale. Linganisha Josephus dhidi ya Apion , 1, 1, aya ya 1, ukisoma Matendo 1:1. Katika kitabu cha kwanza, Ee Theofilo, nimeshughulikia yote ambayo Yesu alianza kufanya na kufundisha hata siku alipochukuliwa juu. Baada ya hapo akawapa amri kwa Roho Mtakatifu mitume aliowachagua. Alijionyesha kwao akiwa hai baada ya mateso yake kwa uthibitisho mwingi, akiwatokea kwa siku 40 na kuzungumza kuhusu ufalme wa Mungu.

Uhusiano kati ya Luka na Matendo pia unaonekana katika mada za mifano zinazotawala vitabu hivyo viwili.

Yesu anaponya, kama vile Petro na Paulo wanavyofanya. Yesu lazima asafiri kwenda Yerusalemu, huku Paulo akilazimika kwenda Roma. Yesu anauawa na upinzani, na ndivyo ilivyo kwa shahidi Stefano katika Matendo 7. Simulizi la Kupaa pia linaunganisha vitabu hivyo viwili kwa pamoja.

Luka 24:49 hadi 53, Matendo 1:1 hadi 11. Kama nilivyosema hapo awali, Kupaa kumetajwa katika sehemu nyingi, lakini tukio halisi limerekodiwa katika sehemu hizi mbili pekee. Luka 24:49 hadi 51, Matendo 1:1 hadi 11.

Juhudi za kutambua ulinganifu mkubwa kati ya Luka na Matendo ya Mitume mara nyingi zimeleta majadiliano mengi. Ingawa kuna mambo yanayoweza kujadiliwa, hakuna shaka kwamba Luka anakusudia kuonyesha ulinganifu kati ya wakati wa Yesu na wakati wa wafuasi wake. Hadithi na theolojia ya vitabu hivyo viwili vimeunganishwa.

Ili kuelewa kuibuka kwa kanisa, mtu lazima aelewe Yesu na mpango wa Mungu. Luka ni mwanahistoria. Jambo lingine linajitokeza kutokana na mtazamo wa Luka kuhusu matumizi ya vyanzo.

Alikuwa mwangalifu na nyenzo zake. Mjadala mkubwa unaibuka kuhusu jinsi mwanahistoria Luka alivyokuwa mzuri. Wengi wanamwona akishughulikia nyenzo zake kwa uhuru mkubwa kwa sababu za kitheolojia.

Golder, Hanson, Martin Dibelius, au kwa sababu za kijamii, Esler. Miongoni mwa mambo yanayochunguzwa ni uhusiano wa Luka wa kuzaliwa kwa Yesu na sensa kutoka kwa Quirinius, wakati wake wa uasi chini ya Tito, uhalisia wa mifano na misemo fulani, uhalisia wa miujiza, picha yake ya majaribu ya Yesu, maelezo ya masimulizi ya ufufuo wake, utoaji wa hotuba kwa uaminifu, picha yake ya upatanifu wa kanisa la kwanza, upekee wa mkutano wake na Kornelio, uhalisia wa baraza la Yerusalemu, na picha yake ya Paulo. Wakosoaji wamekuwa na shughuli nyingi.

Uchunguzi wa maelezo hayo lazima ufanyike kwa msingi wa kesi kwa kesi. Hukumu tofauti zitatolewa katika mambo kama hayo, si tu kwa msingi wa ugumu wa ushahidi, lakini mtu lazima akumbuke ni lipi ambalo lazima akumbuke si bila mapengo yake ya kihistoria bali pia kwa sababu ya masuala ya mtazamo wa kifalsafa. Hata hivyo, uchunguzi wa matumizi ya Luka ya vyanzo vyake unaonyesha uaminifu wake kwa ujumla.

Uchunguzi katika maelezo yake ya mazingira, desturi, na maeneo unaonyesha unyeti sawa. Martin Hengel katika kitabu cha 1980, Colin Hemer tena, 1989. Luka ni mwanahistoria wa kale wa daraja la kwanza, na wanahistoria wengi wazuri wa kale walielewa kazi yao vizuri.

Hawa ni pamoja na Thucydides na Polybius. Ni kawaida kusema kwamba Luka ni mwanatheolojia au mwanahistoria pekee, huku wengi wakiamua kuipa historia nafasi ndogo, wakipuuza ushahidi uliopo katika vyanzo vinavyoonyesha kwamba Luka alikuwa mwangalifu na nyenzo zake. Yeye si mzembe, wala si mzushi wa matukio, kama baadhi ya wanahistoria wa kale walivyokuwa.

Hata hivyo, hoja hii haimaanishi kwamba Luka hawezi kupanga upya nyenzo kwa ajili ya msisitizo, kufupisha matukio katika lugha yake mwenyewe, au kutoa msisitizo wake mwenyewe kama ulivyotolewa kutoka kwa mapokeo. Utafiti wa orodha iliyo hapo juu ya vyanzo vya Luka na mpangilio wake unafunua sifa hizi. Hotuba za Lukan zinafupisha na kutangaza pamoja na kuripoti.

Hakika mahubiri yaliyoandikwa katika kitabu cha Matendo yalikuwa marefu zaidi na Luka anafupisha mahubiri hayo kwa lugha yake mwenyewe. Luka ni mtazamaji makini wa matukio anayoelezea. Anapendezwa na historia na theolojia.

Haandiki tu kuhusu mfuatano wa matukio na mafundisho bali pia kuhusu uhusiano wao wa mada na theolojia. Anaandika kama mwanatheolojia na mchungaji lakini kama mtu ambaye mwelekeo wake umeainishwa na historia iliyomtangulia. Yaani, Luka anawasilisha taarifa za kihistoria, lakini kusudi lake si kufanya hivyo tu.

Yeye ni mwanatheolojia, akichagua na kusisitiza kile ambacho Roho wa Mungu anamwongoza kufanya na kile anachofanya kama mwanahistoria, mwanatheolojia, na mtu aliyempenda Bwana Yesu. Kupuuza kipengele chochote katika juhudi za Lukan, iwe za kichungaji, za kitheolojia, au za kihistoria, ni kupuuza kina cha maelezo yake. Bach anazungumza kutokana na miaka ya masomo.

Kwa hivyo, Zondervan alipoanza mfululizo wa theolojia ya Biblia ya Agano Jipya, mtu ambaye sasa ndiye mchapishaji wa Zondervan, Katja Kovrit, aliniambia katika mkutano wa ETS, tulichagua mtu bora zaidi kwa kila moja ya, kwa kila kundi la Agano Jipya, kwa kila kundi la Agano Jipya. Kwa hivyo walimtaka Doug Moo aandike theolojia ya Paulo. Na walimtaka Peter Davids aandike theolojia ya barua za jumla.

Na ilipokuja theolojia ya Lukan, hakukuwa na shaka, walimpata Darrell Bach. Na kitabu chake kuhusu theolojia ya Lukan ni kizuri sana. Kusudi, wasomaji, na mwisho.

Inajadiliwa kama Theofilo tayari ni Mkristo au anafikiria kuwa Mkristo. Kuna nia nyingi za injili na mwendelezo wake. Sitasoma 11 kati yao.

Wingi huu wa mapendekezo yanayoaminika unaonyesha ugumu wa shughuli ya Lukan. Kati ya mapendekezo haya yote, yale yanayozingatia jukumu la Mungu katika wokovu na jumuiya yake mpya yana uwezekano mkubwa wa kuakisi vipengele muhimu vya ajenda pana ya Luka. Nitasoma baadhi ya madhumuni yaliyopendekezwa kwa ajili ya Luka.

Uthibitisho wa neno na ujumbe wa wokovu. Dhana ya uaminifu wa Mungu kwa Israeli. Uhalali wa kijamii wa ushirika kamili kwa Mataifa na utetezi wa jumuiya mpya kama isiyoaminika kwa Roma.

Jitihada ya kupatanisha na Uyahudi kwa kuonyesha kwamba toleo la wokovu katika Yesu Kristo ni upanuzi wa asili wa Uyahudi. Hizi nne, Bock anazona kama zenye uwezekano mkubwa zaidi wa nia zilizopendekezwa kwa injili ya Luka. Uchunguzi wa muundo na theolojia ya injili utathibitisha hili, kama vile utafiti wa nyenzo za kipekee za Luka.

Haiwezekani kwamba Theofilo ana nia tu ya kuwa Mkristo au ni afisa wa Kirumi anayehitaji kuelezwa Ukristo ili kuukubali kama dini halali. Wala Paulo na ujumbe wake wa uinjilisti rahisi si kitu cha kutetewa. Injili ndogo sana inayozungumzia masuala ya kisheria, kisiasa, na mawaidha mengi sana hushughulikia masuala zaidi ya uinjilisti rahisi.

Anaonyesha kwa nini anakataa madhumuni mengine saba yanayodaiwa kuwa ya injili ya Luka. Luka 1:3, na 4 yanaonyesha kwamba Theofilo alipokea maelekezo fulani. Maelezo ya kina Luka anapotenda kuhusu uaminifu, uhusiano kati ya Wayahudi na Mataifa, na kushikamana na tumaini la kurudi kwa Yesu yanaonyesha Mmataifa ambaye ana shaka kuhusu uhusiano wake na jumuiya mpya.

Matatizo ya ushirika wa mezani, ujumuishaji wa Mataifa, na mifano ya jinsi kukataliwa kulivyokabiliwa katika kanisa la kwanza pia yanaonyesha mpangilio huu. Vile vile, kiasi cha ushauri wa kimaadili katika Injili ya Luka kinaonyesha mbinu hii. Theofilo anaonekana kuwa mtu wa cheo, Luka 1:3, ambaye amejihusisha na kanisa lakini ana shaka kama, kwa kweli, yeye ni wa jamii hii iliyochanganyikana na kuteswa sana.

Katika Injili, Luka anampeleka Theofilo katika kazi ya Yesu ili kupitia jinsi Mungu alivyofanya kazi ili kuhalalisha Yesu na jinsi Yesu alivyotangaza tumaini. Luka pia anataka kutetea uaminifu wa Mungu kwa Israeli na ahadi zake licha ya kukataliwa kwa ahadi na wengi wa taifa. Ofa ya Injili inamjumuisha waziwazi Theofilo na inamwita abaki mwaminifu, mwenye kujitolea, na mwenye matarajio, hata katikati ya kukataliwa vikali na Wayahudi na kwa matumaini kwamba Wayahudi na Mataifa watamgeukia Yesu.

Kinachowezekana kabisa ni kwamba Theofilo alikuwa mcha Mungu kabla ya kuja kwa Kristo kwani hii inaweza kuelezea kupendezwa na wacha Mungu katika Matendo, pamoja na matumizi makubwa ya Agano la Kale katika juzuu hizo mbili. Wacha Mungu, bila shaka, si Wayahudi kamili. Ni Mataifa wanaovutiwa na imani ya Mungu mmoja na maadili ya sinagogi, lakini ni nani aliyeshindwa kutahiriwa na kuwa wanachama wa jumuiya ya Waisraeli katika suala hilo? Walikuwa uwanja sahihi wa umisheni kwa Paulo alipohubiri injili kote ulimwenguni mwa Warumi.

Hata hivyo, Luka hakuandika kwa ajili ya mtu huyu mmoja tu bali kwa yeyote aliyehisi mvutano huu. Hisia yoyote ya Mataifa isiyofaa katika harakati ya awali ya Kiyahudi ingeweza kufaidika na uhakikisho ambao Luka anatoa. Myahudi yeyote au Mkristo

Myahudi aliyesumbuliwa na ukosefu wa mwitikio wa Kiyahudi kwa Injili au kwa uwazi wa Mataifa kwa Injili angeweza kuona kwamba Mungu aliongoza jambo hilo na kwamba alilipa taifa mialiko mingi ya kujiunga na kazi mpya ya Mungu.

Ukristo ulipingana na Uyahudi si kwa sababu harakati mpya ilijaribu kujitenga na taifa hilo kwa makusudi bali kwa sababu ililazimishwa kutoka. Kukataliwa huku ni ushahidi katika Matendo, lakini mbegu zinapandwa katika kumkataa Yesu kwa undani sana katika Luka sura ya 9 hadi 13 na 22 na 23. Kwa Luka, jumuiya mpya ina upana katika upanuzi wake wa baraka kwa sababu Yesu alihubiri kwamba iwe hivyo.

Luka 4:16 hadi 30. Luka 5:30 hadi 32. Luka 19:10, “Mwana wa Adamu alikuja kutafuta na kuokoa waliopotea.” Luka 24:44 hadi 47. Jumuiya mpya ina upana katika upanuzi wake wa baraka kwa sababu Yesu alihubiri hivyo ndivyo inavyopaswa kuwa.

Sio hivyo tu, bali Mungu pia aliagiza iwe hivyo katika Matendo 10:34 hadi 43. Uongofu wa nyumba ya Kornelio. Matendo 15:1 hadi 21, baraza la Yerusalemu na matokeo yake--22: 6 hadi 11. Matendo 26:15 hadi 20.

Tarehe. Tarehe ya injili ya Luka inapingwa. Lakini kuna mipaka fulani. Kwa mfano, tarehe ya mapema zaidi ingekuwa ndani ya miaka ya tukio la mwisho lililorekodiwa katika Matendo, ambalo huenda lilifanyika katika mwaka wa 62.

Baadhi ya wasomi wakosoaji hutoa tarehe mwanzoni mwa karne ya pili hadi katikati, lakini sauti ya Matendo haiendani kabisa na sauti ya hati zingine za kipindi hiki. Zaidi ya hayo, haiwezekani kwamba kazi ya marehemu kama hiyo ingepuuza barua za Paulo kama vile Matendo ya Mitume. Tarehe maarufu zaidi ni wakati fulani baada ya kuanguka kwa Yerusalemu, kwa kawaida kati ya 80 na 90 BK.

Sababu zilizoelezwa ni pamoja na zifuatazo. Luka inasemekana kuwa ni baada ya Marko, ambayo iliandikwa katika miaka ya 60. Picha ya Paulo kama shujaa inahitaji muda ili ionekane.

Tatu, taswira ya makanisa kama Efeso inahitaji kipindi kabla ya kuachwa kwa mateso katikati ya miaka ya 90. Nne, hotuba za Luka kuhusu kiyama, pamoja na maelezo yao ya kuzingirwa na mkazo wao juu ya mji, zinaonyesha kuanguka na zinahitaji kipindi baada ya 70. Na tano, baadhi ya vipengele vya theolojia ni vya kuchelewa, hata vya mapema vya Ukatoliki.

Hoja tatu kati ya hizi hazina msingi. Pendekezo kwamba Paulo anahitaji muda ili ajitokeze kama shujaa haliko wazi. Barua zake katika Matendo zinahakikisha kwamba alikuwa mtu muhimu katika kanisa ambaye alizua wafuasi na utata.

Barua za Paulo zinaonyesha kwamba Yakobo alipata heshima haraka, na vivyo hivyo kwa Paulo. Picha ya makanisa, ambayo hayakuwa chini ya mateso ya Warumi bado,

inaweza kufaa wakati wowote kabla ya kuachwa, ambaye alitawala katika 81 hadi 96, au wakati wowote nje ya mateso ya Nero, 64. Mjadala kuhusu Ukatoliki wa awali katika Luka-Matendo unaendelea, lakini si wazi kabisa kwamba Luka anaonyesha theolojia ya marehemu kama hiyo.

Wasomi wa kiliberali wanadai kwamba kile kinachoitwa Ukatoliki wa mapema kinaakisiwa katika nyaraka za kichungaji zinazohusishwa na Paulo, ambazo wanasema hazikuandikwa na Paulo, yaani, ofisi za kanisa na elimu ya kina ya kanisa, na pia wanafanya sababu za kieskatolojia kuwa matumaini ya kuja mara ya pili yamepungua, yameahirishwa hadi katika siku zijazo za mbali zaidi. Kwa ujumla, si kwa ujumla, wainjilisti wamekataa hili na kusema wachungaji wana kusudi tofauti na kwa hivyo, wanaonyesha mada na mawazo tofauti na, kwa hivyo, msamiati tofauti, na kwamba kwa kweli ziliandikwa na Paulo. Jambo hilo la Ukatoliki wa mapema, ni kweli kwamba ofisi hizo zilikuwa na kanisa likawa na mpangilio zaidi na kadhalika, na kwamba kulikuwa na maaskofu na kadhalika katika karne ya pili, lakini haimaanishi kwamba Matendo ya Mitume au wachungaji walikuwa hati za marehemu, kuingizwa kwao kwa kile kinachoitwa Ukatoliki wa mapema kunathaminiwa kupita kiasi.

Hoja mbili kati ya zile zilizotolewa kuhusu uchumba zina umuhimu zaidi, Bach anasema. Pendekezo kwamba Luka anamfuata Marko linawezekana, hata kama mtu anafikiri kwamba Mathayo, si Marko, ndiye injili ya kwanza kwa mpangilio, lazima bado awe na tarehe ya kazi ya Marko katika miaka ya 60 au baadaye. Tarehe hii iko karibu na tukio la mwisho katika Matendo, ambalo hufanyika mwanzoni mwa miaka ya 60.

Je, Marko angekuwa amesambazwa haraka kiasi gani na hivyo angeweza kupatikana kwa Luka, hasa kama Luka angekuwa na uhusiano na viongozi wakuu kanisani? Ni swali. Hoja kwamba muda ulihitaji kupita ili Marko apate kimo ni sawa na hoja kwamba Paulo, kama shujaa, alihitaji muda wa kukua, lakini Paulo alikuwa mtu mkuu karibu mara moja. Sasa kama Marko alikuwa na mizizi ndani ya Petro, basi heshima kwa kazi yake ingeweza kuwa ya papo hapo pia.

Luka alitafuta nyenzo zilizokuwa zikisambazwa, Luka 1:1. Kwa kuwa alitaja hati kadhaa kama hizo, hadhi ya kiasi cha kisheria haikuwa sharti. Luka angeweza kutumia vyanzo ambavyo havikuelekezwa kwenye uhalali wa kibiblia. Hoja kuu zaidi ni kwamba mijadala ya siku za mwisho, Luka 19:41-44, Luka 21:20-24, hudhania tarehe ya baada ya miaka 70.

Maandiko haya yanaelezea kwa undani kuzingirwa na kuzingatia mji wa badala ya hekalu pekee, kama masimulizi ya Mathayo na Marko yanavyofanya. Esler kwa usahihi, 19:87, amechukua ulinzi mkali zaidi wa tarehe hii. Anasema maelezo ya mazungumzo haya hayawezi kuhusishwa tu na kile kinachotokea vitani, kwa sababu baadhi ya vipengele havikuwa matokeo yasiyoepukika ya vita.

Kwa kujibu hivi, Esler anapinga madai ya CH Dodd, 19:47, kwamba lugha zote za vita katika hotuba hiyo zinawezekana kwa Yesu kabla ya 70 kwa sababu lugha hiyo inafaa kwa shughuli za kijeshi za kale dhidi ya Israeli na maelezo yanayofuata ya kuporwa kwa hekalu la Sulemani. Hata hivyo, katika kutoa ukosoaji huu, Esler anakosa hoja muhimu ya uhusiano wa Agano la Kale. Hukumu ya Agano la Kale ilitekelezwa kwa sababu ya kutokuwa mwaminifu kwa agano.

Sambamba na uharibifu kamili wa Yerusalemu pamoja na kuzingirwa na kushindwa kabisa kunaweza kutarajiwa kama kitendo cha agano cha Mungu. Matokeo yake ni kwamba hoja ya Esler haidumu. Hakuna haja ya kukata rufaa kwa kuanguka kwa Yerusalemu kama kitendo kilichokamilika kwa mtazamo wa maandiko haya.

Zaidi ya hayo, watetezi wa tarehe ya awali wanabainisha kwamba hakuna marejeleo ya moja kwa moja kuhusu anguko la Yerusalemu. Kwamba anguko hilo linatajwa hapa ni hitimisho tu. Hata hivyo, wale wanaoshikilia kwamba dokezo kuhusu anguko lipo pia mara nyingi hudai kwamba Luka mara nyingi husasisha nyenzo na mtazamo wake.

Kama, kama inavyodaiwa, alifanya hivi kwingineko, kwa nini asije hapa na tukio hili kubwa la kihistoria la wokovu katika kalenda ya Mungu? Kwa nini kimya badala ya marejeleo ya moja kwa moja? Kwa muhtasari, utabiri wa kuanguka kwa Yerusalemu ni ule ambao Yesu aliweza kuutoa kwa msingi wa ujuzi wake wa jinsi Mungu anavyofanya kazi kuhukumu ukosefu wa uaminifu wa agano. Luka hafanyi juhudi za kusasisha maoni hapa. Anafafanua tu kwamba kuanguka kwa hekalu, katika kuanguka kwa hekalu, jiji halijaachwa pia.

Kwa hivyo, hoja kubwa ya tarehe katika miaka ya 80 na 90 haifanyi kazi. Ingawa tarehe katika miaka ya 80 inaweza kuonekana inawezekana na ni maarufu, sio uwezekano mkubwa. Hii inaacha uwezekano mwingine, tarehe mahali fulani katika miaka ya 60, iliyojadiliwa na Colin Hemer, Ellis, I. Howard Marshall.

Sababu za tarehe hii ni pamoja na zifuatazo. Moja, picha inaonyesha kwamba Roma, bila kujua mengi kuhusu harakati za Yesu, bado inaamua Ukristo unaenda wapi. Pili, kutotambua kifo cha Yakobo, mwenye umri wa miaka 62, au Paulo, aliyefariki mwishoni mwa miaka ya 60.

Tatu, ukimya kuhusu uharibifu wa Yerusalemu, hata katika mazingira ambapo ungeweza kutajwa kihariri. Nne, kiasi cha kutokuwa na uhakika kilichoonyeshwa kuhusu mahusiano ya ndani ya Wayahudi na Mataifa, ambacho kinafaa katika mazingira yanayofanana na barua za Paulo zinazoshughulikia mivutano kama hiyo, Warumi, Wagalatia, 1 Wakorintho 8 hadi 10, Waefeso. Sababu hii ya mwisho ni muhimu zaidi na haijaendelezwa vya kutosha katika majadiliano hadi leo.

Matendo ya Mitume yanamaanisha jamii iliyochanganyikana, ambayo nayo inaonyesha tarehe ya mapema, si tarehe ya baadaye. Maelezo kuhusu sheria, meza, ushirika, na desturi ambazo zinaweza kukera, Matendo 6:1 hadi 6, Matendo sura ya 10 na 11, Matendo sura ya 15, Matendo 6:1 hadi 6, Matendo 10 na 11, Matendo 15, pia yanaonyesha, maelezo kuhusu sheria, meza, ushirika, na desturi za kukera pia yanaonyesha muda wa mapema, kwamba misheni ya Mataifa bado inahitaji ulinzi mkali na wa kina, yanaonyesha zaidi kipindi hiki cha mapema, kwani kufikia miaka ya 60, 80, kwani kufikia miaka ya 80, tabia ya Mataifa ya harakati ya Kikristo ilikuwa imetolewa, kwamba waumini wanahitaji uhakikisho katikati ya shinikizo kali la Kiyahudi linalingana na tarehe ya mapema pia. Vigumu zaidi kubaini ni lini, katika miaka ya 60, Luka iliandikwa.

Wengine wanasema kwamba mwisho wa Matendo unaonyesha tarehe ya kukamilika ni mwanzoni mwa miaka ya 60. Wengine wanapendekeza kwamba maandiko kama Luka 11, 49, na 51 yanadai mwanzo wa mapambano na Rumi na kutoa tarehe mwishoni mwa miaka ya 60. Kwamba kifo cha Paulo hakijatajwa katika Matendo kinaweza kuwa ishara kwamba ni mwanzoni mwa miaka ya 60 badala ya theluthi ya mwisho ya miaka ya 60.

Kwa upande mwingine, muda unaohitajika kwa Luka kumpokea na kumjumuisha Marko unaweza kupendekeza kipindi cha katikati ya miaka ya 60. Kwa ujumla, tarehe ya mapema hadi katikati ya miaka ya 60 inawezekana. Luke aliacha mwisho wa kazi ya Paulo bila kikomo kwa sababu hapo ndipo mambo yaliposimama alipoandika.

Mahali pa kuandikia. Mahali ambapo mtu huweka nafasi ya maandishi ya Luka hutegemea tarehe ambayo mtu huweka kwa ajili ya kazi hiyo. Haijulikani kabisa.

Uwezekano unajumuisha Kaisaria. Hiyo ingekuwa kama Luka iliandikwa katika miaka ya 60. Roma, miaka ya 60 au 80.

Antiokia, tarehe yoyote. Ugiriki, tarehe yoyote. Dibaji za kupinga Marcionite na dibaji ya Monarchian zinaweka asili yake katika Akaya, Ugiriki.

Ingawa Bovan, 1989, anafikiri Roma inawezekana. Fitzmyer, 1981, yuko sahihi kusema kwamba jibu ni nadhani ya mtu yeyote. Baada ya mapumziko yetu, tutazungumzia kuhusu hati za kale na kisha tutazingatia muundo na hoja ya Injili ya Luka.

Huyu ni Dkt. Robert A. Peterson na mafundisho yake kuhusu Theolojia ya Luka Matendo. Hiki ni kipindi nambari mbili, Vyanzo vya Daryl Bach vya Luka, Kusudi, Wasomaji na Mwisho, na Tarehe.